

This item is the archived peer-reviewed author-version of:

Hof van Cassatie trekt de kaart van een doorzichtiger straffoemeting

Reference:

Claes Laurens.- Hof van Cassatie trekt de kaart van een doorzichtiger straffoemeting
De juristenkrant : een actuele kijk op het recht- ISSN 1374-3538 - 479(2023), p. 6-7
To cite this reference: <https://hdl.handle.net/10067/2016010151162165141>

Hof van Cassatie trekt de kaart van een doorzichtiger straftoemeting

Voor de rechter in eerste aanleg werd eiseres in cassatie veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijf jaar - waarvan de helft met uitstel - en een geldboete van 3.000 euro. In hoger beroep werd de straf aanzienlijk verzwaaard. Aan de gevangenisstraf werd immers niet langer een uitstel gekoppeld en ook de geldboete werd verhoogd naar 7.000 euro. De appelrechters verwezen bij het bepalen van de straf naar de elementen van haar persoonlijkheid waaruit was gebleken dat zij sinds 2020 had getracht om haar professionele re-integratie te bevorderen. Niettemin werd haar verzoek om een werkstraf geweigerd, omdat die straf volgens het hof van beroep 'niet kon beantwoorden aan het doel van een rechtvaardige straf, met name de bescherming van de maatschappij tegen het onaanvaardbare sociale gedrag van eiseres in cassatie'. Volgens het Hof van Cassatie bevatte het arrest echter geen enkele overweging die eiseres in cassatie in staat stelde om de redenen voor de weigering van een werkstraf te begrijpen, met verbreking van het bestreden arrest tot gevolg.

Inconsistente rechtspraak

Het is geen geheim dat het Hof van Cassatie met betrekking tot de bijzondere motiveringsplicht van de straf (zoals vervat in artikel 195, tweede lid en artikel 211 Sv.) geen al te dwingende eisen stelt. Als de wet aan de strafrechter de keuze laat tussen verschillende straffen, dient hij zijn keuze 'nauwkeurig, maar op een wijze die beknopt mag zijn', te motiveren. Wanneer hij de minimumstraf uitspreekt, is een motivering zelfs niet vereist. De rechter mag bij de motivering van de straf en de strafmaat ook alle aan tegenspraak onderworpen feitelijke gegevens over de feiten en de persoonlijkheid van de veroordeelde betrekken. Voor bepaalde (alternatieve) straffen en bestraffingsmodaliteiten heeft de wetgever echter voorzien in een 'negatieve' motiveringsplicht. Zo moet de rechter, wanneer om een werkstraf, een autonome probatiestraf of (probatie)uitstel wordt verzocht, en de beklaagde aan de wettelijke voorwaarden voldoet, zijn afwijzende beslissing motiveren. Het is intussen vaste rechtspraak dat de rechter die weigering kan motiveren door specifieke redenen op te geven, dan wel door een of meerdere andere straffen op te leggen en de keuze voor die straf(fen) en hun maat te motiveren.

De houding van het Hof van Cassatie was in het verleden nochtans niet altijd even consistent. In een welbekend arrest van 24 september 2008 (P.08.1234.F) vereiste het Hof nog dat de strafrechter de weigering van een werkstraf motiveerde met redenen die losstaan van de redenen voor de opgelegde straf en maat. Ook met betrekking tot de weigering van een gemotiveerd verzoek tot toekenning van de opschorting van de uitspraak van veroordeling werd in 2018 geoordeeld dat de strafrechter uitdrukkelijk de redenen moet vermelden op grond waarvan hij het verzoek afwijst (in het licht van het gevaar voor declassering). Met de enkele motivering van de effectief opgelegde straf werd dus geen genoegen genomen.

In een arrest van 23 juni 2015 (P.14.0545.N.) kwam het hoogste rechtscollege terug op zijn eerdere rechtspraak en sedertdien bevestigde het meermaals dat de strafrechter niet verplicht is om de weigering tot toekenning van een werkstraf of autonome probatiestraf te motiveren met een autonome, op zichzelf staande opgave van redenen. In 2020 verduidelijkte het Hof dat die motiveringsverplichting daardoor niet inhoudsloos wordt,

vermits het noodzakelijk maar voldoende is dat de beklaagde 'weet waarom hij tot een of meerdere straffen is veroordeeld en bijgevolg ook weet waarom hij niet werd veroordeeld tot een werkstraf of tot een autonome probatiestraf of hem geen (probatie) uitstel werd verleend'. Als echter wordt aangenomen dat de rechter niet verplicht is om de weigering tot toekenning van een werkstraf afzonderlijk te motiveren, rijst de vraag of de negatieve motiveringverplichting die de wetgever voor deze alternatieve bestraffingen heeft voorzien geen maat voor niets dreigt te worden. De wetgever beoogde immers ervoor te zorgen dat de mogelijkheid om een werkstraf op te leggen ernstig wordt genomen en dat de weigeringsgronden uitdrukkelijk worden geformuleerd. Louter genoegen nemen met de motivering van de straf krachtens artikel 195, tweede lid Sv., wat neerkomt op een impliciete weigering, zou de negatieve motiveringsverplichting van haar bestaansreden ontdoen.

Naar een doorzichtiger straftoemeting?

Van oudsher maakt de motiveringsverplichting van de straf slechts een vormvoorschrift uit. De controle die het Hof van Cassatie verricht is dus slechts marginaal van aard. Dat impliceert dat een rechtmatig gemotiveerde straf niet per definitie gelijk is aan een transparante straf. Nochtans zal de negatieve motiveringsverplichting van de straf maar enig praktisch nut sorteren wanneer de verdediging daadwerkelijk kan begrijpen waarom het verzoek tot oplegging van de alternatieve straf werd afgewezen. Het becommentarieerde arrest is opmerkelijk, daar de strafrechter weliswaar de niet-oplegging van de werkstraf afzonderlijk had gemotiveerd, zij het volgens het Hof niet op een voor de veroordeelde verstaanbare wijze. Zo verwees de appelrechter weliswaar naar de inspanningen die zij had verricht op het vlak van sociale re-integratie, om vervolgens te oordelen dat een werkstraf niet beantwoordt aan het doel van een rechtvaardige straf, die er onder meer in bestaat de maatschappij te beschermen tegen het sociaal onaanvaardbaar gedrag van de veroordeelde. De bedenking kan worden gemaakt of de door het Hof uitgevoerde controle nog wel marginaal kan worden genoemd, vermits een inhoudelijke beoordeling van de redengeving noodzakelijk was om te besluiten dat zij niet begrijpelijk was. Het becommentarieerde arrest van de Franstalige kamer moet alleszins worden toegejuicht, nu uitdrukkelijk wordt vereist dat de motivering van de weigering van de werkstraf voor de veroordeelde begrijpelijk moet zijn. Anderzijds blijft het nog gissen naar de redenen die het Hof tot diens eindoordeel hebben bewogen. Het is niet geheel duidelijk of de onbegrijpelijkheid van de motivering te wijten was aan de 'onlogische' gevolgtrekking van de strafrechter (die immers eerst verwijst naar de vooruitgang op het vlak van professionele re-integratie om dan een voor de sociale re-integratie gunstige straf te weigeren) of aan het gegeven dat hij eenzijdig melding maakt van het strafdoel van de bescherming van de maatschappij.

Het Hof van Cassatie lijkt met dit arrest te willen aangeven dat niet aan de negatieve motiveringsplicht van de werkstraf is voldaan wanneer de toekenning van een gemeenschapsgerichte straf louter wordt geweigerd op grond van redenen die verband houden met de aard van het misdrijf, zonder voldoende te individualiseren aan de hand van de aangevoerde argumenten die betrekking hebben op professionele re-integratie van de veroordeelde. De praktiserend penalist mag ervan uitgaan dat deze rechtspraak kan worden doorgetrokken naar de negatieve motiveringsplicht waarin de wet voorziet bij de weigering tot toekenning van de straf onder elektronisch toezicht, de autonome probatiestraf en de bestraffingsmodaliteiten van het uitstel en de opschorting.

Onlosmakelijke link

Eén en ander kan niet los worden gezien van de ruimere discussie over de strafdoelen die de rechter moet hanteren bij het bepalen van de straf. De recente rechtspraak van de Nederlandstalige kamer verschaft alvast geen klaarheid over de onderlinge verhouding tussen die strafdoelen (zie bijvoorbeeld Cass. 8 november 2022 (P.22.0743.N.)). De lege ferenda is het bemoedigend dat het wetsontwerp tot invoering van een nieuw strafwetboek voorziet in de wettelijke explicitering van de diverse strafdoelen. De vrijheidsstraf moet de laatst te overwegen straf worden, die slechts zal kunnen worden uitgesproken wanneer de strafdoelen niet met andere straffen kunnen worden bereikt. Helaas lijkt men volgens de huidige stand van zaken niet voornemens om daaraan een bijzondere motiveringsverplichting te verbinden. In elk geval is een ruimere motiveringsverplichting in het licht van alle omstandigheden van de zaak (de ernst van het misdrijf, de persoonlijkheid én de individuele situatie van de veroordeelde) – naar het voorbeeld van Frankrijk – cruciaal om de veroordeelde meer inzicht te kunnen verschaffen over de redenen van de strafoplegging. De Franstalige kamer van ons hoogste rechtscollege zet met dit arrest alvast een volgende stap in de richting van een transparantere straftoemeting.

Laurens Claes